

Актуальне дослідження проблем соціалізації економічних систем

Запропонована українським читачам книга підготовлена двома львівськими авторами – доктором економічних наук, професором *Г.І. Башняниним* і кандидатом економічних наук, доцентом *Л.Я. Гончарук*. Вона присвячена дослідженню актуальної теми – того, як соціалізація як соціально-економічний процес впливає на ефективність господарського розвитку. За своєю структурою вона складається з трьох розділів, що в сукупності містять сім підрозділів, вступу, висновків і списку використаної літератури.

У першому розділі книги «Методологічні проблеми аналізу процесів соціалізації економічних систем»*, чи не вперше у вітчизняній економічній літературі, робиться спроба, поринувши в суть процесів соціалізації, виокремити її види, простежити, як соціалізація того чи іншого виду впливає на ефективність економічного розвитку. Ці два завдання розв'язуються на *найзагальнішому* рівні, що законмірно, оскільки дослідження має очевидний загальнометодологічний характер. Соціалізацію як соціально-економічний процес автори книги трактують по-різному, що дає їм змогу виокремити такі форми соціалізації, як соціально-економічна, формаційна і функціональна. Перша, як вони зазначають, зводиться до формування тими чи іншими методами державних систем, друга полягає в розширенні за певним принципом суспіль-

ного і відповідному звуженні приватного сектору економіки, а третя – у використанні частини чистого грошового доходу на соціально-матеріальні і соціально-духовні потреби. Аналізуючи на загальнометодологічному рівні (зауважмо, що весь перший розділ книги має не лише методологічний, а й явно абстрактний характер, обрані для вивчення проблеми досліджуються у площині формування абстрактної економії, а не конкретної економії) формаційну соціалізацію, автори стверджують, що вона з історичним розвитком економіки *посилюється, коливаючись «у такт»* з економічним циклом, при цьому формується *соціалізаційний цикл*, що може бути надкоротким, власне коротким і довгим (наддовгим). Цим трьом типам соціалізаційного циклу відповідають *соціалізаційні хвилі* – надкоротка, коротка і довга (чи наддовга). Цікавою є та частина першого розділу книги, в якій аналізуються *особливості формування* соціалізаційного циклу в економіках перехідного типу, в тому числі в економіці України на перших етапах її ринкового реформування.

У цьому ж розділі книги автори «закладають» методологічні основи подальшого дослідження функціональної соціалізації. При цьому вони виходять з того методологічного постулату, що вплив соціалізації є *різним* за різних умов, за різних періодів часу. Його характер залежить насамперед від типу систем, який дослі-

© Б.В. Кульчицький, 2011.

* Башнянин Г. І. Ефективність соціалізації економічних систем: методологічні проблеми методологічного аналізу / Г. І. Башнянин, Л. Я. Гончарук. – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 240 с.

джується, ступеня їх інтелектуалізації. Водночас характер впливу соціалізації на економічний розвиток залежить від *тривалості* ринкового періоду, в межах якого вона формується. В *короткотривалому* ринковому періоді вплив соціалізації функціонального порядку на певну систему є, як правило, *негативним*, оскільки в цьому періоді, як зазначають автори книги, уявні витрати від соціалізації (недоотриманий дохід чи недоотримана вигода) ще перевищують актуальний соціалізаційний ефект. Ці два економічних параметри: уявні витрати і актуальний соціалізаційний ефект – між собою *зрівноважуються* лише в *довготривалому* ринковому періоді, що означає, як зазначають автори, що соціалізація стосовно економічного розвитку стає *нейтральною* (не впливає на нього ні позитивно, ні негативно). А в *довготривалому* ринковому періоді через *перевищення* актуального соціалізаційного ефекту над уявними витратами соціалізаційний вплив на економічний розвиток стає явно *позитивним*. Цей висновок слугує дослідникам своєрідним *методологічним постулатом* для подальшого вивчення проблем, яким присвячена рецензована нами книга.

У другому розділі книги «Ефективність соціалізації макроекономічних систем» досліджується те, як соціалізація впливає на економіку загалом і як формується соціалізаційний цикл в економіках посткапіталістичного і посоціалістичного типів, при цьому окремо досліджується формування короткого і довгого соціалізаційних циклів, визначається ступінь ефективності розвитку соціалізаційних процесів. У цьому розділі дослідники трактують формаційну соціалізацію як *макроекономічну соціалізацію* і в процесі її наукового аналізу доходять цікавих теоретичних висновків. Ставлячи перед собою завдання

з'ясувати, як соціалізація макроекономічного порядку впливає, по-перше, на темпи економічного зростання (динамізацію економік), по-друге, на економічну ефективність функціонування економіки загалом, вони доходять переконливих висновків: 1) **вплив соціалізації на зазначені параметри залежить насамперед від початкового рівня соціалізації економіки і від типу системи, що соціалізується**; 2) **загальна закономірність тут, на їх думку, така: чим *незначніше* соціалізованою є система, тим *значніше* вона впливає як на темпи економічного зростання, так і на економічну ефективність**. Слабо, значно і надзначно соціалізована економіка на згадані параметри впливає позитивно, нейтрально і негативно. Сукупний ефект від соціалізації тут явно *змінюється* з позитивного на негативний. У контексті цієї проблеми автори розв'язують іншу: якими повинні бути *масштаби соціалізації економіки* – і доходять висновку, що нормальними чи оптимальними вони є лише за умов *конкурентного політичного ринку*, тобто в демократичних умовах. За умов «лівого» чи «правого» *монополізму політичного ринку* масштаби суспільного сектору економіки стають, відповідно, надмірними і недостатніми.

Значна частина другого розділу книги присвячена аналізу факторів формування короткого і довгого соціалізаційних циклів. Як вважають автори книги, короткий соціалізаційний цикл формується під впливом таких чинників: 1) економічного циклу; 2) антициклічної політики держави; 3) **політичного ринку**. **Короткий соціалізаційний цикл розвивається, на їх думку, синхронно з економічним циклом, однак щодо останнього зміщений «вправо» в часі (свій «пік» проходить пізніше, ніж власне економічний цикл)**. Вплив державної антициклічної політики на характер його фор-

мування залежить від характеру цієї політики: стримувальна антициклічна політика держави звужує суспільний сектор економіки, а стимулятивна – розширює. Політичний ринок на такий короткий соціалізаційний цикл діє в цих протилежних напрямках. Якщо він «лівіє», то суспільний сектор економіки розширюється, якщо, навпаки, «правіє», – то звужується. Основним чи одним з основних факторів формування довгого соціалізаційного циклу автори вважають є *стратегічну (перспективну) соціальну політику держави*, яка може бути троякою: по-перше, соціал-демократичною чи соціалістичною, за якої суспільний сектор розширюється, по-друге, центристською, за якої він є більш-менш стабільним у своєму відносному вимірі і, по-третє, ліберальною чи консервативною, за умов якої суспільний сектор економіки звужується. Вибір соціально-економічної моделі розвитку і визначає характер формування довгого соціалізаційного циклу

У третьому розділі «Ефективність соціалізації мікроекономічних систем» аналізується механізм формування зворотного ефекту соціалізації в короткотривалому, довготривалому і гіпердовготривалому ринкових періодах, визначається вплив соціалізації на обсяги виробництва і темпи економічного зростання, а також аналізується проблема точного вимірювання ефективності соціалізації мікроекономічних систем. Автори книги правильно зазначають, що соціалізація мікроекономічних систем завжди супроводжується формуванням певного *витоку* із загального грошового доходу, який, однак, не завжди зменшує економічну ефективність їх функціонування, оскільки формується так званий *зворотний ефект соціалізації* (термін у науковий обіг запровадили автори книги). Розміри зворотного ефекту соціалізації *зростають* із роз-

ширенню часового коридору. Якщо в короткотривалому ринковому періоді він є *від'ємним* чи *негативним* (меншим за соціалізаційні витрати), то в довготривалому і особливо гіпердовготривалому – відповідно, *нейтральним* і *позитивним*. А це означає, що соціалізація на мікроекономічний розвиток впливає *негативно* лише в короткотривалому ринковому періоді, а в довготривалому і гіпердовготривалому – *нейтрально* і *позитивно*. Подібно вона впливає і на *обсяги виробництва*: у короткотривалому ринковому періоді зменшує їх, в довготривалому – залишає *незмінними*, а в гіпердовготривалому – *збільшує*. Такий висновок авторів добре аргументований і проілюстрований графічним матеріалом.

Викладеним у заключному розділі книги автори роблять певний внесок і в удосконалення методики визначення ступеня *соціалізаційної ефективності* функціонування мікроекономічних систем. Вони переконливо доводять, що на значення показника соціалізаційної ефективності впливає характер використання ресурсів. Цей показник *точно* відображатиме вплив соціалізації на економічний розвиток лише за умов всебічної чи *тотальної екстенсифікації*. Умови детенсифікації чи інтенсифікації спотворюють його у той чи інший бік. У короткотривалому ринковому періоді детенсифікація посилює негативний вплив соціалізації на економічний розвиток, а інтенсифікація – навпаки, *послаблює*. Як вважають дослідники, цю обставину неодмінно повинна враховувати практика економічного вимірювання згаданого економічного параметра. Крім того, автори книги показують, що соціалізаційна ефективність буде визначена *точно* лише тоді, коли, по-перше, будуть враховані не лише поточний, тобто найближчий, а й віддалений і надвіддалений соціалізацій-

ні ефекти і, по-друге, коли до складу соціалізаційного ефекту буде віднесена не лише його економічна частина, а й соціально-економічна і, особливо, соціально-духовна. Цей висновок також добре аргументований загальною логікою економічного розвитку і підтверджений графічним матеріалом. З ним варто погодитися.

Завершуючи рецензію на монографію Г.І. Башнянина і Л.Я. Гончарук, зазначимо, що в цій цікавій і оригінальній книзі успішно розв'язана така проблема, як вплив соціалізації на економічну ефективність gospodar-

ського розвитку, а викладені у ній теоретичні положення в сукупності можна розглядати як значний внесок у сучасну економічну науку. Книга буде корисною для всіх, хто цікавиться не лише проблемами соціалізації економічного розвитку, а й іншими фундаментальними проблемами розвитку економічної науки, зокрема, економічної теорії. Не виключено, що нею зацікавляться спеціалісти інших галузей суспільної науки – філософи, соціологи, політологи, історики та ін.

Надійшло 18.03.2011 р.